

AZ ALAPJOGOK VÉDELME

2017. szeptember 25. és október 2.

Vissy Beatrix

Az alapjogok fogalma

- **morális** gyökerű
- az ember **jogi pozícióját** meghatározó
- hatékony jogi garanciák révén **ténylegesen kikényszeríthető**

jogosultságok

Az alapjogok fogalma

- morális gyökerű
- az ember jogi pozícióját meghatározó
- **hatékony jogi garanciák révén
ténylegesen kikényszeríthető**

jogosultságok

„Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.”

[At. I. cikk (1) bek.]

„Az olyan társadalomnak, amelyből e jogok biztosítékai hiányoznak (...) semmiféle alkotmánya nincs.”

/Emberi és polgári jogok nyilatkozata, 1789/

Kikényszeríthetőség

= a jogrendszer garantálja **az alapjogi jogosultságon** esett bármely **sérelem bírói úton** történő kiküszöbölését / orvoslását

Jogállamban: **hézagmentes**

Kikényszeríthetőség

= a jogrendszer garantálja **az alapjogi jogosultságon** esett bármely **sérelem bírói úton** történő kiküszöbölését / orvoslását

Jogállamban: hézagmentes jogvédelem

Kikényszeríthetőség

= a jogrendszer garantálja **az alapjogi jogosultságon** esett bármely sérelem bírói úton történő kiküszöbölését / orvoslását

Jogállamban: hézagmentes jogvédelem

Az „alapjog” jogi természetete

alanyi jogosultság

ALKOTMÁNYOS TARTALMA
JOGI ÚTON KIKÉNYSZERÍTHETŐ

obj. intézményvédelmi
kötelezettség

NINCS KIKÉNYSZERÍTHETŐ
ALKOTMÁNYOS TARTALOM
(akkor és annyiban kikényszeríthető, ha
és amennyiben annak törvény alanyi
jogi tartalmat ad)

Az alapjogi katalógusban szereplő jogok közül melyek
érvényesülnek alanyi jogként?

BÍRÓI JOGÉRTELMEZÉS

Az „alapjog” jogi természetete

alanyi jogosultság

ALKOTMÁNYOS TARTALMA
JOGI ÚTON KIKÉNYSZERÍTHETŐ

obj. intézményvédelmi
kötelezettség

NINCS KIKÉNYSZERÍTHETŐ
ALKOTMÁNYOS TARTALOM
(akkor és annyiban kikényszeríthető, ha
és amennyiben annak törvény alanyi
jogi tartalmat ad)

Az alapjogi katalógusban szereplő jogok közül melyek
érvényesülnek alanyi jogként?

BÍRÓI JOGÉRTELMEZÉS

Kikényszeríthetőség

= a jogrendszer garantálja **az alapjogi jogosultságon** esett bármely **sérelem** bírói úton történő kiküszöbölését / orvoslását

Jogállamban: hézagmentes jogvédelem

Alapjogsérelem

= **önkéntes beavatkozás** egy alapjog gyakorlásába / érvényesülésébe

Forrása:

- jogalkotói aktus (norma)
- jogalkalmazói aktus (egyedi döntés)

Mikor önkéntes a beavatkozás?

”A szabadság annyit jelent, hogy **mindent szabad, ami másnak nem árt.** Az egyes ember természetes jogainak gyakorlása tehát más korlátokba nem ütközhetik, mint azokba, amelyek a társadalom többi tagjai számára ugyane jogok élvezetét biztosítják; s e korlátokat a törvény határozhatja meg.”

/Emberi és polgári jogok nyilatkozata, 1789/

Az alapjog-korlátozás igazolhatósága

Filozófiai háttér:

„Szabadságom határa a másik ember szabadsága.”

vö. az alapjogok morális igazolása

Az igazoltság vizsgálati módszere:

alapjogi teszt

= módszertani **szabály**, amely kiszámítható, nyilvánosan ellenőrizhető, objektív mércét ad a jogalkotói és a jogalkalmazói aktusok megengedhetőségének vizsgálatához

Az igazoltság általános tesztje:

arányossági teszt

magyar elnevezés: szükségességi-arányossági teszt

Az általános teszt lépései

1. LEGITIM CÉL TESZT

A korlátozással elérni kívánt cél legitim törekvés?

2. ALKALMASSÁGI TESZT

Van ésszerű összefüggés az elérendő cél és a korlátozás között?

3. SZÜKSÉGESSÉGI TESZT

A korlátozás elkerülhetetlen a cél eléréséhez?

4. SZŰK ÉRTELEMBEN VETT ARÁNYOSSÁGI TESZT

Az elérendő cél és az okozott jogsérelem arányban áll egymással?
(mérlegelés – „nehéz ügyek”)

A magyar AB fogalomhasználatában

1. LEGITIM CÉL TESZT

A korlátozással elérni kívánt cél legitim törekvés?

2. ALKALMASSÁGI TESZT

Van ésszerű összefüggés az elérendő cél és a korlátozás között?

3. SZÜKSÉGESSÉGI TESZT

A korlátozás elkerülhetetlen a cél eléréséhez?

4. SZŰK ÉRTELEMBEN VETT ARÁNYOSSÁGI TESZT

Az elérendő cél és az okozott jogsérelem arányban áll egymással?

(mérlegelés – „nehéz ügyek”)

szükségességi
lépcső

arányossági
lépcsők

Az általános alapjogi teszt az Alaptörvényben

„Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” [Alaptörvény I. cikk (3) bek.]

Az általános alapjogi teszt az Alaptörvényben

„Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat **törvény** állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” [Alaptörvény I. cikk (3) bek.]

Formai követelmény: TÖRVÉNY (vö. törvényalkotási garanciák)

Az általános alapjogi teszt az Alaptörvényben

„Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog **más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében**, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” [Alaptörvény I. cikk (3) bek.]

Formai követelmény: TÖRVÉNY

Tartalmi követelmények:

- LEGITIM CÉL TESZT
- (ALKALMASSÁGI TESZT)

Az általános alapjogi teszt az Alaptörvényben

„Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat **törvény állapítja** meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, **a feltétlenül szükséges mértékben**, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” [Alaptörvény I. cikk (3) bek.]

Formai követelmény: TÖRVÉNY

Tartalmi követelmények:

- LEGITIM CÉL TESZT
- (ALKALMASSÁGI TESZT)
- SZÜKSÉGESSÉGI TESZT

Az általános alapjogi teszt az Alaptörvényben

„Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, **az elérni kívánt céllal arányosan**, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” [Alaptörvény I. cikk (3) bek.]

Formai követelmény: TÖRVÉNY

Tartalmi követelmények:

- LEGITIM CÉL TESZT
- (ALKALMASSÁGI TESZT)
- SZÜKSÉGESSÉGI TESZT
- **SZŰK ÉRTELEMBEN VETT ARÁNYOSSÁGI TESZT**

Az általános alapjogi teszt az Alaptörvényben

„Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, **az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.**” [Alaptörvény I. cikk (3) bek.]

Formai követelmény: TÖRVÉNY

Tartalmi követelmények:

- LEGITIM CÉL TESZT
- (ALKALMASSÁGI TESZT)
- SZÜKSÉGESSÉGI TESZT
- SZŰK ÉRTELEMBEN VETT ARÁNYOSSÁGI TESZT
- + LÉNYEGES TARTALOM teszt

Az általános alapjogi teszt az Alaptörvényben

„Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat **törvény** állapítja meg. Alapvető jog **más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.**” [Alaptörvény I. cikk (3) bek.]

Formai követelmény: **TÖRVÉNY**

Tartalmi követelmények:

- **LEGITIM CÉL TESZT**
 - **ALKALMASSÁGI TESZT**
 - **SZÜKSÉGESSÉGI TESZT**
 - **SZŰK ÉRTELEMBEN VETT ARÁNYOSSÁGI TESZT**
- **+LÉNYEGES TARTALOM tiszteletben tartása**

A teszt kötelezettjei

JOGALKOTÓ

+

JOGALKALMAZÓ

At. T) cikk (3) bekezdés

Jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.

Jogszabály nem mondhat ellent az At. I. cikk (3) bekezdésének

Példa: rendezvény felosztatása

Gytv. 2. § (3)

A gyülekezési jog gyakorlása (...) nem járhat mások jogainak sérelmével.

Gytv. 14. § (1)

Ha a gyülekezési jog gyakorlása a 2. § (3) bekezdésébe ütközik, a rendőrség a rendezvényt felosztatja.

Mikor ütközik abba? → alapjogi teszt

Jogspecifikus tesztek

A jogkorlátozás önkényességének specifikus mércéi:

- **ésszerűségi** teszt
 - alkalmazási köre: egyenlő bánásmód követelménye
 - jogalap: Ebktv. 7. § (2) bek. b) pont, 16/1991. (IV. 20.) AB határozat
- **közérdekűségi** teszt
 - alkalmazási köre: tulajdonjog
 - jogalap: Alaptörvény XIII. cikk
- **nyilvánvaló és közvetlen veszély** (clear and present danger) tesztje
 - alkalmazási köre: szabad véleménynyilvánításhoz való jog
 - jogalap: 30/1992. (V. 26.) AB határozat

Abszolút jogok

= e jogokkal / tilalmakkal szemben nincs mérlegelhető korlátozási indok

Háttérében: az emberi méltóság sérthetetlensége (vö. At. II. cikk)

Abszolút jogként érvényesül:

- élethez **és** emberi méltósághoz való jog – halálbüntetés tilalma
- kínzás tilalma
- büntetőjogi garanciák:
 - *nullum crimen sine lege*
 - *nulla poena sine lege*
 - ártatlanság vélelme
- tisztességes eljáráshoz való jog (részjogosultságai külön nem, az eljárás egésze tekintetében)

Kikényszeríthetőség

= a jogrendszer garantálja **az alapjogi jogosultságon** esett bármely **sérelem** **bírói úton** történő kiküszöbölését / orvoslását

Jogállamban: hézagmentes jogvédelem

Miért a bíráskodás? Miért a bíróság?

Hatékony jogvédelem garanciáinak egyedülálló kombinációja:

- a közjogi **függetlenség maximumát** biztosító jogállás
(vö. pl. a hatósági típusú alapjogvédelemmel)
- szigorú **garanciákkal övezett eljárás**
(ld. tisztességes bírósági eljárás követelményének összetevői)
- **kötelező és végleges** döntés
(vö. az ombudsmani és hatósági jogvédelemmel)

A bírósághoz fordulás mint alapjog

At. XXVIII. cikk (1) bek.

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.

Ld. EEJE 6. cikk

Miféle bírászkodási funkciók következnek az alapjogok kikényszeríthetőségéből?

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

= egyedi jogviták bírói eldöntése

ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS

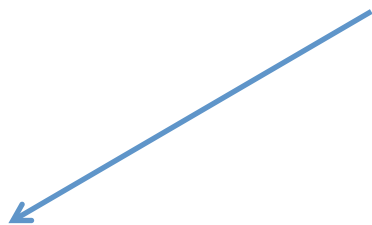
= az alkotmány kötelező erejének kikényszerítése a jogalkotóval szemben

Az alapjogi ítélkezés

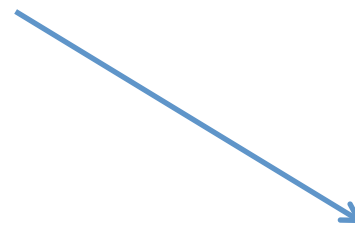
- az **igazságszolgáltatás** egy részfunkciója: alapjog érvényre juttatása egyedi jogvitákban
- **sajátos** természetű jogvita – specifikumát a jogvita tárgyát képező jogosultság dogmatikai sajátosságai adják
- nem vívott ki önálló területet a bíráskodás rendszerében, a **klasszikus bíráskodási "ágakon"** (közig.; polg.; büntető-) valósul meg → *anomáliák*

Mely ügyekben van igény alapjogi ítéltetésre?

az igazságszolgáltatás teljes spektrumán vannak
(bármely üzyszakban)

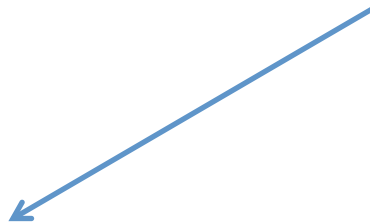
**alapjogi igény
értvényesítésére
irányuló jogviták**

másfajta igények értvényesítésére
irányuló jogviták (pl. polgári vagy
büntetőper), **ha és amennyiben**
alapjogi relevanciával is bírnak

Mely ügyekben van igény alapjogi ítéltetésre?

az igazságszolgáltatás teljes spektrumán
(bármely ügyszakban)

**alapjogi igény
értvényesítésére
irányuló jogviták**

másfajta igények értvényesítésére
irányuló jogviták (pl. polgári vagy
büntetőper), ha és amennyiben
alapjogi relevanciával is bírnak

Példák alapjogi igény érvényesítésére irányuló jogvitára

GYÜLEKEZÉSI SZABADSÁG

- rendezvény megtiltása miatt indított nemp. eljárás [Gytv. 9. § (1) bek.]
- rendezvény feloszlatása miatt indult per [Gytv. 14. § (3) bek.]

INFORMÁCIÓS SZABADSÁGOK

- személyes adat jogellenes kezelése miatt indított per [Infotv. 22. §]
- közérdekű adat kiadásának megtagadása miatti per [Infotv. 31. §]

ÖNRENDELKEZÉSI SZABADSÁG

- eutanázia-per [ld. Eütv. 20. § + 117/1998. (VI. 16.) Korm. rend. 7. § (1) bek.]

Mely ügyekben van igény alapjogi ítéltetésre?

az igazságszolgáltatás teljes spektrumán
(bármely ügyszakban)

alapjogi igény
értvényesítésére
irányuló jogviták

nem alapjogi, hanem szakjogági
(polgári jogi, büntetőjogi) igény
értvényesítésére irányuló jogviták, **ha**
és amennyiben alapjogi
relevanciával is bírnak

Szakjogi ügyek alapjogi relevanciával

= a jogvita nem alapjogi, hanem szakjogági igény érvényesítésére irányul, de a meghozandó ítélet egy **alanyi alapjogi jogosultság határaitól** is dönt

PÉLDÁK a véleményny. szabadságának területéről

- Polgári jog: közhatalom-gyakorlók, közszereplő politikusok által indított személyiségi jogi per (jó hírnév, képmás védelme stb.)
- Büntetőjog: rágalmazás, becsületsértés, közösség elleni uszítás / önkényuralmi jelkép tiltott viselése / holokauszttagadás / garázdaság / rongálás stb.

Mely intézmények felelősek az alapjogok bírói kikényszerítéséért Mo.-on?

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

= egyedi jogviták bírói eldöntése

letéteményese:
RENDESBÍRÓSÁG

de ebben nincs teljes önállósága,
az AB is részt vesz benne

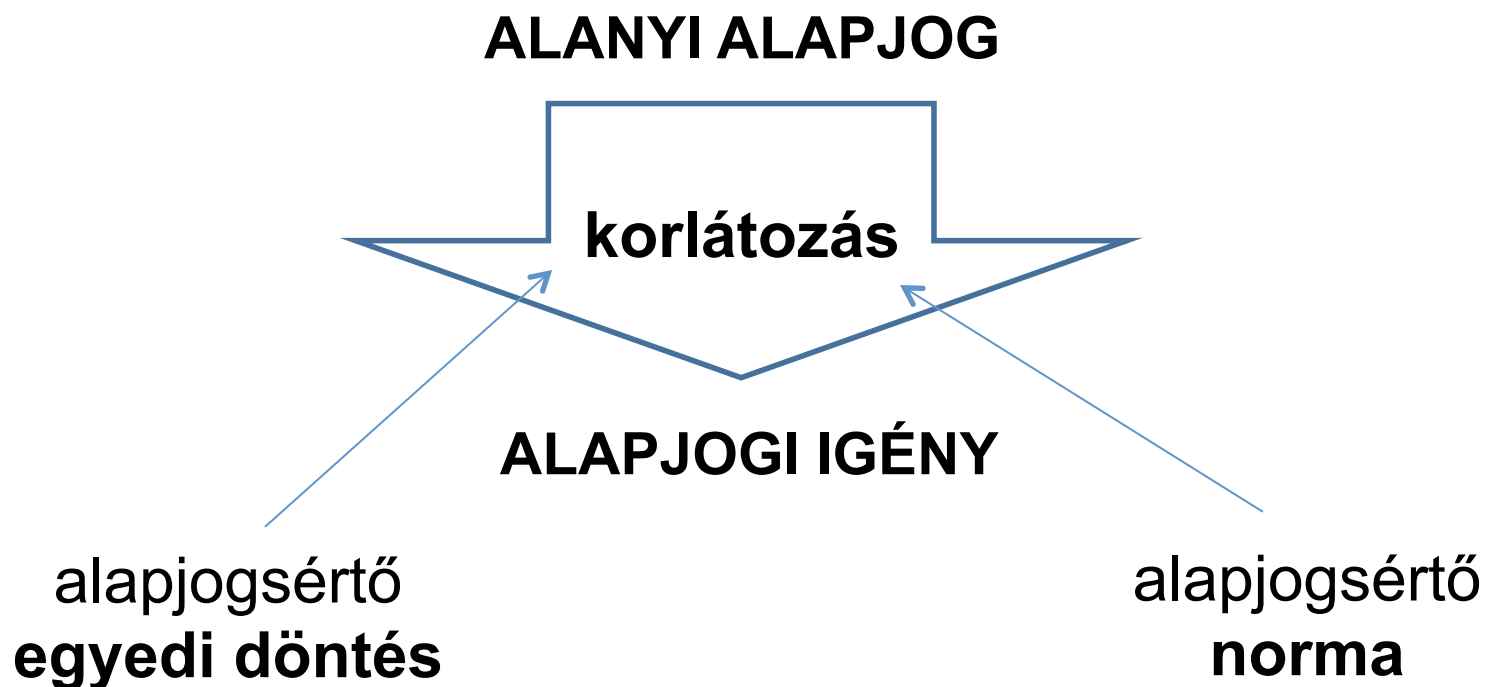
ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS

= az alkotmány kötelező erejének kikényszerítése a jogalkotóval szemben

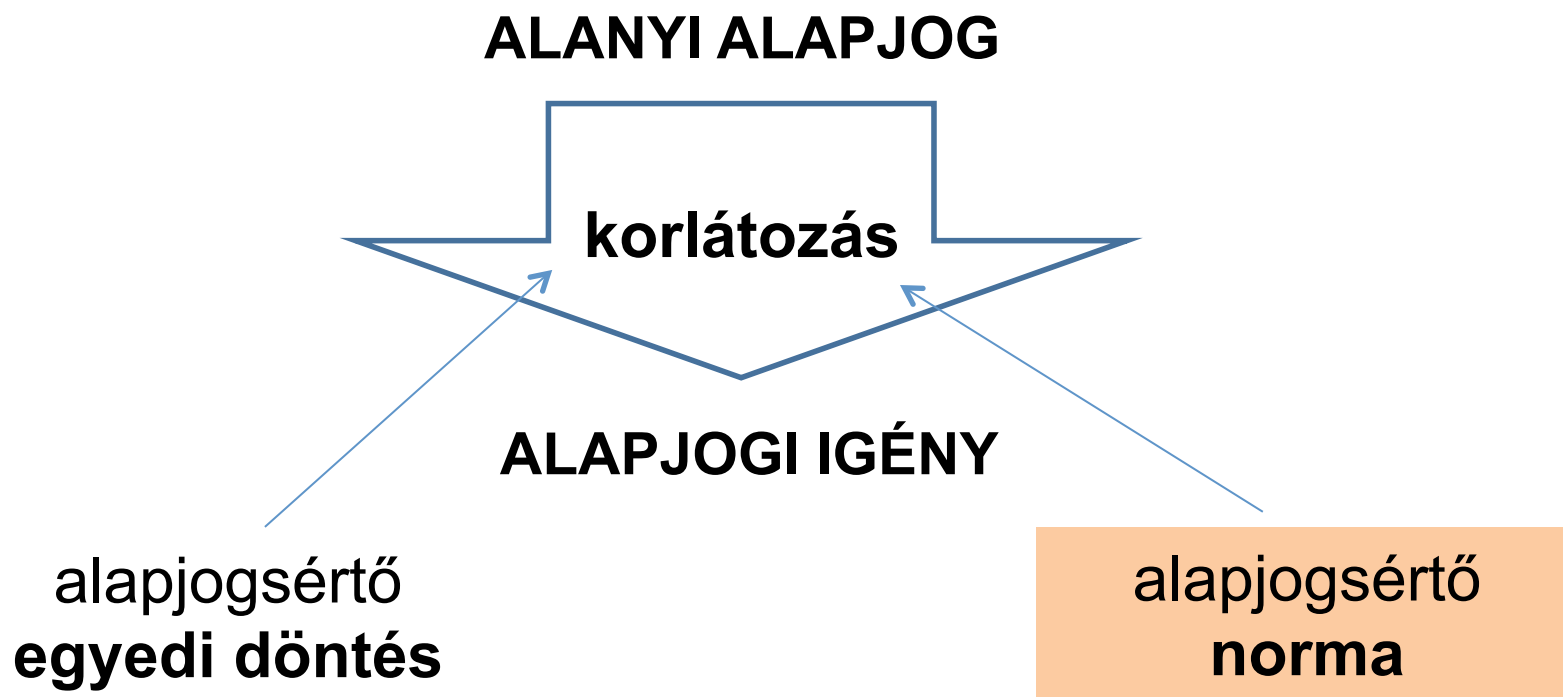

kizárólagos letéteményese:
ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

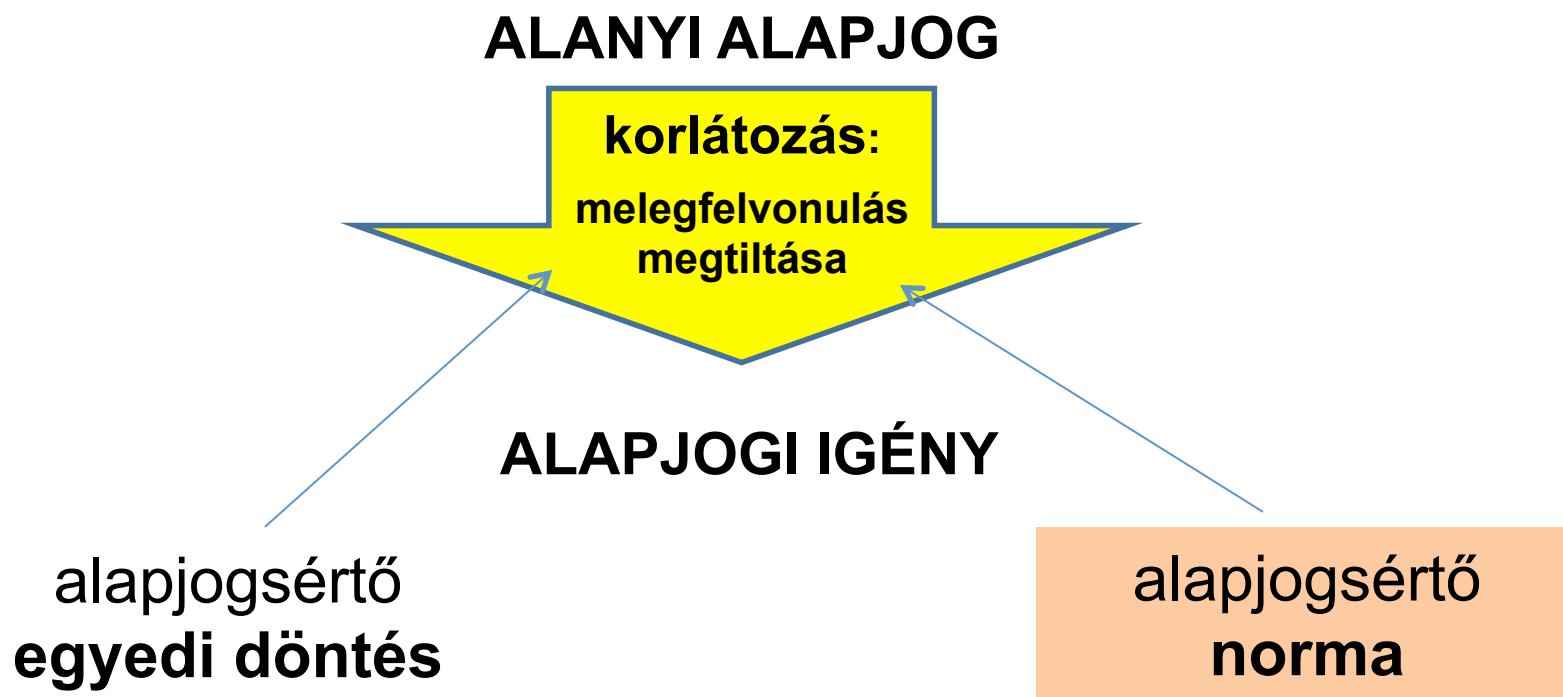
Az Alkotmánybíróság szerepe az alapjogi ítékezésben: szemléltetés

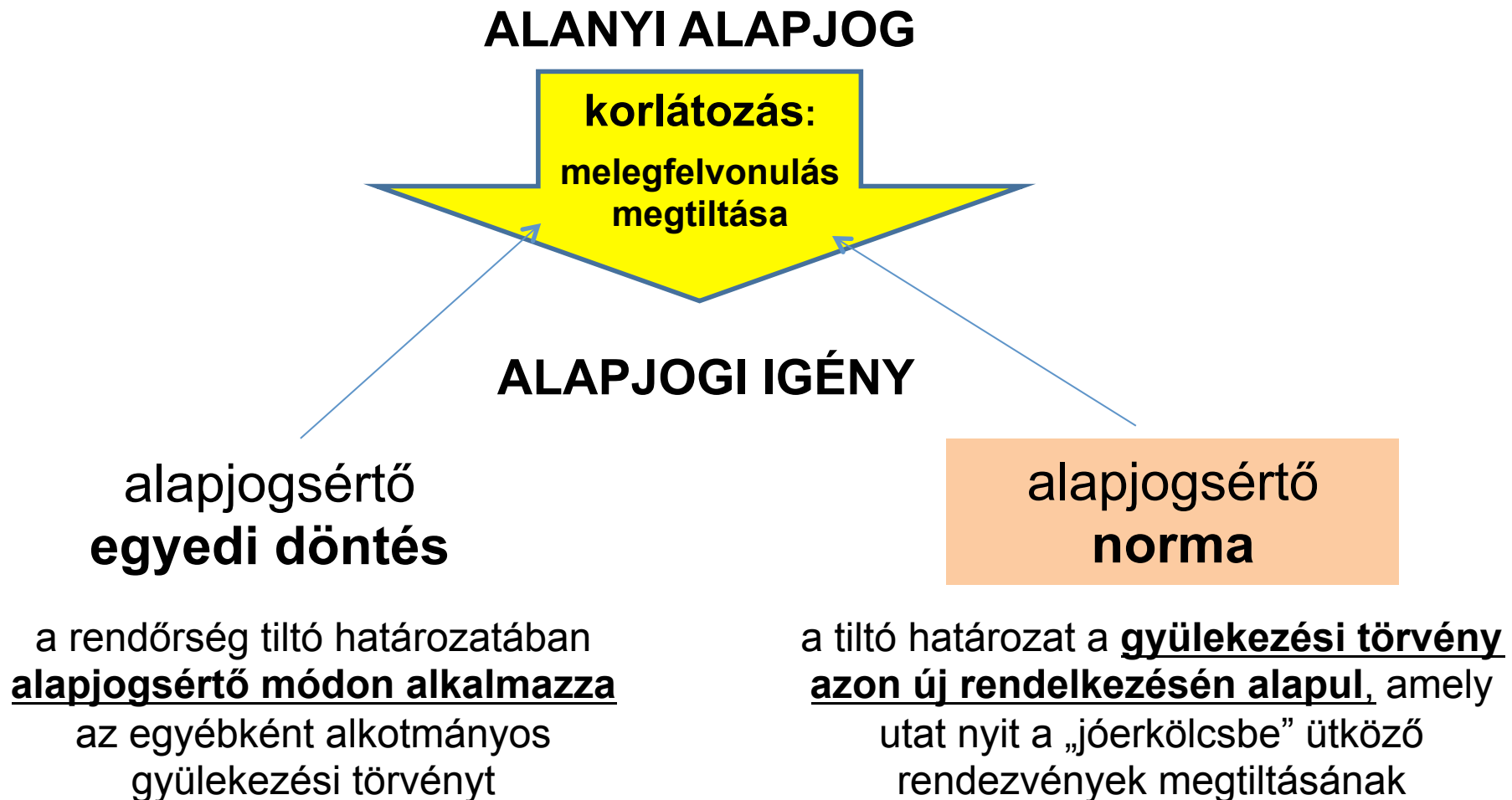
Az Alkotmánybíróság szerepe az alapjogi ítékezésben: szemléltetés

Az Alkotmánybíróság szerepe az alapjogi ítékezésben: szemléltetés

Az Alkotmánybíróság szerepe az alapjogi ítékezésben: szemléltetés

Az Alkotmánybíróság szerepe az alapjogi bíráskodásban

a normák alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése centralizált rendszerben: **AB monopólium**

rendesbíróságoknak **nincs** ún. „félretételi” joga

az olyan alapjogsérelmet, amely mögött egy alapjogsértő norma (is) áll, **csakis az AB közbenjárásával** lehet orvosolni

muszáj, hogy legyen **hatásköri kapcsolat** a két bíróság között

AZ ALAPJOGOK BÍRÓI VÉDELME MAGYARORSZÁGON

INTÉZMÉNYEK

rendesbíróságok

Alkotmánybíróság

**HATÁSKÖRI
KAPCSOLAT**

AZ ALAPJOGOK BÍRÓI VÉDELME MAGYARORSZÁGON

INTÉZMÉNY

rendesbíróságok

Alkotmánybíróság

szükségszerűen:
KONKRÉT NORMAKONTROLL

**HATÁSKÖRI
KAPCSOLAT**

Konkrét (egyedi) normakontroll hatáskör

Az Alkotmánybíróság

- **bírói** kezdeményezésre
- felülvizsgálja az **egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak** az Alaptörvénnyel való összhangját
- **sorted kívül**, de legkésőbb kilencven napon belül.

Indítványozási kötelezettség áll fenn, ha

- az egyedi ügyben **eljáró bíró úgy ítéli meg**, hogy alkotmánysértő jogszabályt kell alkalmaznia.

Jogkövetkezmény: **alkalmazási tilalom** az eljárásra okot adó ügyben, és csak abban (!)

Alaptörvény 24. cikk (2) bek. b) pont, Abtv. 25. § (1) bek., 45. § (2) és (4) bek.

AZ ALAPJOGOK BÍRÓI VÉDELME MAGYARORSZÁGON

INTÉZMÉNY

rendesbíróságok

Alkotmánybíróság

szükségszerűen:
KONKRÉT NORMAKONTROLL

**HATÁSKÖRI
KAPCSOLAT**

AZ ALAPJOGOK BÍRÓI VÉDELME MAGYARORSZÁGON

INTÉZMÉNY

rendesbíróságok

Alkotmánybíróság

**HATÁSKÖRI
KAPCSOLAT**

szükségszerűen:
KONKRÉT NORMAKONTROLL

esetlegesen:
ALKOTMÁNYJOGI PANASZ

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

alkotmányjogi panasz alapján
alapjogi szempontból felülvizsgálja

az egyedi ügyben
alkalmazott **jogszabályt**

a **bírói döntést**

[Ld. Alaptörvény 24. cikk (1) bek. c) és d) pont; Abtv. 26- 27. §]

Az alkotmányjogi panasz normatív háttere, fajtái

HÁROM TÍPUS

Rendesbírószági eljárást követően

1) „Kvázi” panasz (Abtv. 26. § (1) bek.)

- a bíróság által **alkalmazott jogszabályt** támadó

2) „Valódi” panasz (Abtv. 27. §)

- **bírói jogértelmezést** támadó

Bírói döntés hiányában is, kivételesen:

3) „Közvetlen” panasz (Abtv. 26. § (2) bek.)

- alapjogsértő **jogszabályt közvetlenül** támadó

Az alkotmányjogi panasz kettős jogvédelmi funkciója

SZUBJEKTÍV funkció

- alapjogi igények kikényszerítése, jogorvoslati funkció

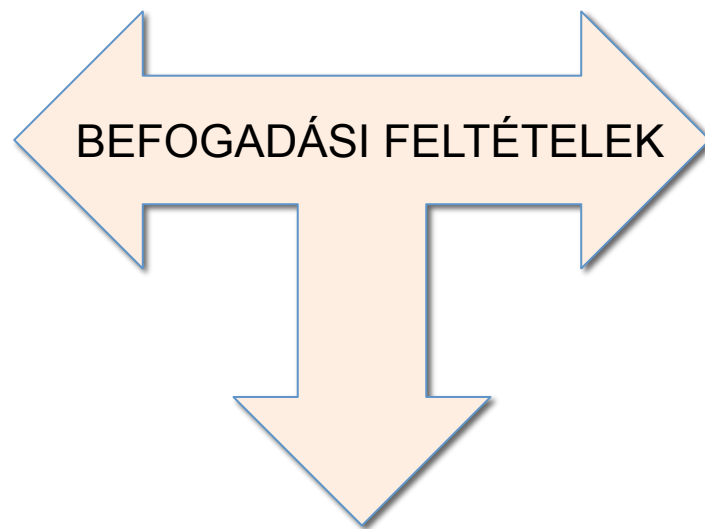

OBJEKTÍV funkció:

- az alkotmány kötelező erejének kikényszerítése
- fontos alapjogértelmezési kérdések eldöntése

A panaszos esélyei: szita, szita, sűrű szita...

**FORMÁLIS
SZUBSZIDIARITÁS**
= csak végső soron jöhet
szóba

**TARTALMI
SZUBSZIDIARITÁS**
= csak az arra érdemes
ügyekben...

SZIGORÚ SZŰRÉS

Befogadási feltételek

- **alaptörvényben biztosított jog sérelme**
 - gyakorlatban: tágabb az alanyi alapjogok körénél
- **érintettség:**
 - gyakorlatban: (1) személyes, (2) közvetlen, (3) aktuális
- **jogorvoslatok kimerítése**
 - csak rendes jogorvoslatok
 - párhuzamos rendkívüli jogorvoslatok kizárása
- **határidő**
- **határozott kérelem**
- **panasz tárgya** (Abtv. 29. §)
 - **bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség;**
 - **alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés**
- **kimerítő indokolási kötelezettség**

Elbírálás és jogkövetkezmény

Három szakaszos elbírálás

(vö. Abtv. 55-56. § és Ügyrend)

1. Főtitkári vizsgálat – egyesbírói eljárás
2. Befogadási eljárás
3. Érdemi elbírálás

**BEFOGADHATÓSÁGI
VIZSGÁLAT**

Jogkövetkezmény:

- megalapozott panasz: támadott aktus megsemmisítése
- az ügy útja: RB → AB → RB
- eljárásjogi kódexek rendezik (Pp., Be.)

Emberi Jogok Európai Bírósága

- az Európa Tanács szerve
- székhelye: Strasbourg
- alkalmazott jog: Emberi Jogok Európa Egyezménye (EJEE)
 - a magyar jogrendben: 1993. évi XXXI. törvény

Jogorvoslat az EJEB előtt:

- **panaszos:** természetes személyek, NGO-k
- **bepanaszolt:** részes állam
- **jogalap:** az EJEE I. Fejezetében + kiegészítő jegyzőkönyveiben szereplő jogok sérelme
- **elfogadhatóság** feltételei:
 - határidő: 6 hónap
 - valamennyi hatékony (!) hazai jogorvoslatok kimerítése
- **jogsérelem megállapításának** jogkövetkezménye: igazságos elégtétel
 - az EJEB döntése a hazai jogrendre (jogszabályok, bírói döntések hatályára) közvetlenül nem hat ki

Nem bírói panaszmechanizmusok jellegadó ismérvei

	OMBUDSMANI jogvédelem	HATÓSÁGI jogvédelem
fókuszpont	egyéni panaszok kivizsgálása és orvosoltatása (vö. szerepfelfogás) SZEREPFELFOGÁS!	“compliance-based” törvényességi ellenőrzés SZEREPFELFOGÁS!
jogállás	magas szintű függetlenség parlamenthez kötődő jogállás	relatív függetlenség (közigazgatásba ágyazódik)
eljárás	kevésbé kötött, kevésbé formalizált magától őrlő malom széles vizsgálati jogosítványok	szigorúan formalizált közig eljárás felek közbenjárását feltételező, kontradiktórius
döntés	nincs kötelező erő, hatékonyságát a nyilvánosság erejének köszönheti legerősebb eszköze: ajánlás	van kötelező erő, de nem végleges a döntés (bírói felülvizsgálat) reparáló és represszív szankciók
Mo.-on	Alapvető jogok biztosa	Egyenlő Bánásmód Hatóság
	Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (túlnyomórészt hatósági, ombudsmani típusú jogvédelmi elemekkel)	

vissy.beatrix@ajk.elte.hu